

**Резиме од Завршната конференција на Мрежа 23, проект финансиран од Европската Унија
одржана на: 9 јули 2015 година во Скопје**

Д-р Малинка Ристевска Јорданова од **Институтот за европска политика** нагласи дека мисијата на Мрежа 23 е да се биде релевантен учесник во креирањето и следењето на политики, засновани на докази и аргументи, во областите правосудство и темелни права, преку поттикнување на активно граѓанство. Таа потенцираше дека граѓанското општество може да даде свој придонес кон поставувањето на одредниците и начинот на кој ќе се следи реализацијата на Итните реформски приоритети преку анализите на Мрежа 23 кои имаат за цел да ја претстават ситуацијата во Република Македонија и да понудат конкретни опции за унапредување на состојбите.

Г-а Ермира Мехмети, претседателка на Комисијата за европски прашања на Собранието на Република Македонија, ја изрази својата јавна поддршка укажувајќи дека “поради фактот што дури и кога политиката изгледа дека некогаш молчи и е дезориентирана, граѓанското општество работи, дебатира и граѓанското општество се труди да го одржи во живот процесот којшто сите нас не’ прави оптимисти. Ова е процесот на изградба на една европска, демократска и мултиетничка Македонија”.

Г-а Уранија Пировска, во име на **Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија**, нагласи дека нема компромис кога станува збор за човековите права, за владеењето на правото и за сето она што треба да биде изнесено пред лицето на правдата и да биде санкционирано. Г-а Пировска додаде дека не може да се побегне од нужноста од граѓанскиот сектор, кој како што е сега вклучен во проблемите кои се наметнаа од политичката криза, еден ден ќе треба да биде активен чинител во процесот на пристапување.

Г. Роберт Лидл во име на **Делегацијата на Европската Унија** нагласи дека Мрежа 23 е во линија со пристапот од итните реформски приоритети објавени од Европската комисија и проблематиката со која се соочува земјата, регионот и ЕУ. Тој подвлече дека “законите се тука, Уставот е тука, треба да се имплементираат. Значи дела, а не само зборови”. Укажа на потребата од „отворени умови“ кои можат да ги променат работите што се направени, не само да ги прават работите онака како што досега биле направени, изразувајќи верба дека Мрежа 23 и воспоставената соработка ќе придонесат во тој поглед.

Г. Питер Верхејен во име на **Амбасадата на Кралството Холандија** укажа дека “функционирањето на судството, борбата против корупцијата и почитувањето на темелните права, се не само формално-правни барања, туку се здрави столбови на едно демократско општество”. Оттаму, според него, Мрежа 23 навистина е група на граѓански организации што тоа го имаат прифатено како своја мисија и внатрешниот мотор што ќе ја донесе Македонија во Европската Унија.

Д-р Наталија Шикова, од **Центарот за управување со промени**, нагласи дека преку развиените методолошки алатки во рамки на проектот ќе се поттикне аргументирана јавна дебата меѓу креаторите на јавните политики и засегнатите чинители, како претставниците на граѓанскиот сектор, тинк-тенк организациите и секако граѓаните, а со тоа придонес кон унапредување на демократскиот процес во државава.

Панел II – Регионални искуства во спроведувањето на јавните политики од Поглавјето 23 – правосудство и темелни права

Г-а Јулиана Николова, претставничка од **Фондација Европски институт – Софија**, нагласи дека спроведувањето на Поглавјето 23 во Бугарија сè уште не е завршено бидејќи станува збор за континуиран процес. Од тој аспект, зачувувањето на релевантноста и објективноста мора да се обезбеди преку независноста од политичките партии. За тоа да се направи Николова порача дека “треба да се чува прстот врз општествениот дух и визија, со цел пренесување на визијата и духот во препораките за иднината на земјата”.

Г-а Марина Шкрабало, претставничка на **ГОНГ/Платформа 112 - Загреб**, нагласи дека во процесот на проширување на земјите од Западен Балкан, Поглавјето 23 е еден од најдобрите политички мерки од Директоратот за проширување на Европската комисија. Хрватското искуство укажува дека јули 2011 година и јули 2013 се исклучително важни во воспоставување на интерните механизми за следење и застапување на сè она што било постигнато. Во тие моменти бил искористен моментот со Поглавјето 23 кој прераснал во сеопфатна агенда за следење на Владата.

Г-а Милена Лазаревиќ од Центар за европска политика (ЦЕП) – Белград аргументираше дека Европската комисија во меѓувреме има научено од примерот на Хрватска во пристапот кон преговорите. Српското искуство покажува дека пленарните сесии на Националната конвенција составена од граѓански организации се соочени со два клучни проблеми. Првиот проблем што „претставниците од владата кои секогаш се појавуваат, во суштина доаѓаат само да одржат говор и потоа го напуштаат настанот.“ Вториот голем проблем е слабата медиумска посветеност.

Г-а Дина Бајрамспахиќ од Институт Алтернатива – Подгорица информираше дека во Црна Гора, како и во Србија, постои платформа за следење на Поглавјето 23 врз Словачкиот модел на Национална конвенција. Таа истакна дека “нашите позиции како граѓански сектор медиумски се проследени преку соопштенија за јавност околу тоа што цениме дека е важно и како можеме да го решиме. Учеството на тинк тенк организациите е доста продуктивно и во случај да не ги прифатат нивните коментари, бидејќи се обезбедува континуитет и следење на работата на владините институции.”

Панел III – Правосудство

Д-р Наташа Габер Дамјановска, судија на Уставниот Суд на Република Македонија, воведничар во панелот посветен на правосудството, оваа проблематика ја дефинираше како „принципи кои треба да бидат почитувани и применувани во правосудството, а се во склад со Поглавјето 23. Сето тоа, Република Македонија се разбира дека треба да го исполни, во генералните рамки во пристапниот процес кон Европската Унија.“ Габер констатираше дека ваквата идентификација на проблемите претставува особено вредна алатка, која во крајна линија може да ја зголеми ефикасноста и респонзивноста на секоја власт која претендира да биде демократска и која мора да остане отворена кон ваквите размислувања. Појасни дека активните граѓански организации се израз на народната волја за партиципативност во процесот на донесување на одлуки.

Г-а Уранија Пировска, извршна директорка на Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија, се осврна директно на препораките од Нацрт-анализата за областите од Поглавјето 23.

Г-а Вера Коцо од Институтот за човекови права (проект „Независен Судски совет на Република Македонија – стремеж и предизвици“), истакна дека при изготвување на Анализата, наишле на потешкотии во обезбедувањето информации од јавен карактер, односно одлуки на Врховниот Суд, како и неодговарањето прашалници од страна на членовите на Судскиот совет. Институтот се придржува кон тоа да се стопира постапката за избор на членови на Советот за утврдување на факти, а воедно да се предвиди ефективна

одговорност за членовите на двата совети, суштинска транспарентност во нивното работење и депрофесионализација на членовите на Судскиот совет. Се препорачува да се обезбеди ефикасен правен лек во постапката кои се водат пред Судскиот совет, преку право на поведување управен спор. За крај, апелираше да се направат достапни релевантните информации и одлуките, преку редовно ажурирање на веб страните.

Д-р Мирјана Ивановска Бојаџиевска од Коалицијата „Сите за правично судење“ (проект „Мониторинг на имплементацијата на меѓународни стандарди за правично судење во основен суд Скопје I – Скопје“), најнапред укажа дека една од најголемите забелешки се однесува на користењето на правото на бесплатна правна помош и улогата на бранителот. Таа се сомнева дека на ваков начин е запазено правото на одбрана, бидејќи „тој сам бранител не знае за што е дојден, најчесто на самото судење му се доставува примерок од обвинението и тој ствара одбрана.“ Покрај одбраната, особено проблематична е и улогата на јавниот обвинител. Согласно наодите, во 15 случаи странките не биле запознати со правото на бесплатна правна помош, а во 4 случаи одбраната се пожалила дека нема пристап до доказите коишто одат на нивна штета. Таа нагласи дека овие бројки навидум се многу мали, но ако се земат процентуално, 4 случаи од 45 предмети се речиси 10%, а тоа е алармантно.

Г. Ѓорѓи Тасев од Здружението „НОВУС“ (проект „Независноста и објективноста на правосудството во општина Струмица согласно Поглавје 23 - втемелени постулати или предизвик за реформи“), од спроведената анализа, препорачува судот доследно да ги применува и европските определби за независно судство, како и гаранциите за човековите права дадени во меѓународните договори. Акцент треба да се стави на независната положба на судијата. Се додава дека „судиите сами треба да се изборат за местото кое им припаѓа согласно улогата во Уставот и позитивните законски прописи.“ Здружението на судии треба да има поактивна улога, посебно за заштита на самата функција на судиите, покрај правата. Покрај зголемување на средствата, опција е и наплата од паричните казни и паушалот кои ги покриваат дупките и недостатоците во финансиското функционирање на судот. На крајот, препорача Академијата за судии и јавни обвинители да формира одделенија на подрачјата на апелационите судови во внатрешноста на државата.

Г. Зоран Јанкуловски од Здружението на финансиски работници на локалната самоуправа и јавните претпријатија (проект „Изворите на финансирање, висината на обезбедените средства и нивното влијание врз независноста на судската власт“), препорача дека за задоволување на моментните потреби на судската власт, идеален судски буџет би бил тој што ќе изнесува не помалку од 0,5% од Буџетот на Република Македонија. Меѓутоа, за трајно непречено финансирање на тековните активности, достасаните обврски и на инвестициските потреби на судовите, потребно е реализирање на републички судски буџет во законски утврдената големина од најмалку 0,8% од БДП на земјата. Притоа, препорачливо е да се зголеми делот од средствата кој ќе се користи за финансирање на инвестициски активности во судовите. Потребно е да се врши усогласување на буџетските барања на судовите - буџетски единки на ниво на апелациско подрачје и да се унапреди постојниот модел за пресметка на цена на чинење на судски предмет. Јанкуловски на крајот констатираше дека „треба да се засили системот на внатрешна контрола во судовите, односно потребен е транспарентен и отчетен систем на контрола што конечно би довел до рационално, економично и ефикасно користење на расположливите средства.“

Дискутант на тема правосудство:

Д-р Слаѓана Тасева од Transparency International, ја потврди улогата на граѓанскиот сектор, како куче-чувар, односно коректор на однесувањето на институциите. Но за тоа да се оствари, многу е битна транспарентноста на институциите, а во нашиот случај „ние официјално и не знаеме кој е контакт-точка за мерките за борба против корупција, иако постои одлука на Европската комисија дека државите треба да

определат такви контакт-точки и дека тие треба да работат транспарентно.“ Бидејќи сите овие мерки се испреплетени, неопходно е заеднички и координирано да се следат и од страна на невладиниот сектор, согласно искуствата изнесени од колегите од Црна Гора и од Србија. Таа во продолжение нагласи дека „треба сите да ги обединиме за пораката да биде посилна, дека граѓанскиот сектор може квалитетно да се вклучи во овие процеси на евроинтеграции и може да даде придонес во градењето на државните политики и да помогне во дизајнирање на вистински усогласени мерки за имплементација.“

Г-а Милка Ристова, пензиониран судија на Врховниот Суд на Република Македонија, истакна дека негативните согледувања за правосудството ги допираат носителите на судската и јавно-обвинителската функција, бидејќи еден голем дел од кадрите, коишто целокупната нивна кариера ја имаат поминато во овие институции, чесно и совесно ја вршат својата функција. Таа смета дека „ваквите оценки негативни за судството најчесто се темелат на мал број на случаи коишто се експонирани во јавноста, а оној голем број на судски случаи кадешто се споделува правда во приватната сфера на граѓаните и каде што судиите постапуваат и совесно и законито, обично тој дел не се споменува.“ Таа изрази загриженост и за перцепцијата на граѓаните и препорача „да се посвети сериозно внимание на тие укажувања на граѓаните во чие име ги носиме одлуките, тие сериозно да бидат сфатени, а ваквите форуми се прилика и да укажеме во иднина што треба да направиме за да ја поправиме таа оценка.“

Д-р Гордан Калајџиев, професор и претседател на Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија, смета дека граѓанскиот сектор има огромна улога, но не може да надомести нешто што е пропуштено во државните органи и во некои правни кругови врзани со Поглавјето 23. Тој се сомнева дали овие алатки кои моментално се користат се соодветни, бидејќи тие служат за унапредување на некоја ситуација и некои состојби коишто треба веќе да се совладани. Според проф. Калајџиев „во Македонија имаме базични проблеми; „тие претпоставени совладани работи не ни се совладани, и ние сега ставаме тули во кула којашто ни е во жив песок и нема здрави основи, па дури и области во коишто се вложува многу, на пример, реформите во судството и сите овие напори за независно судство не вродуваат со резултати.“ Калајџиев констатираше дека „практично постои узурпација на државата, на државните институции и демократските процеси во државата од една политичка елита којашто е криминална и којашто додека не ја смениме од власт едноставно нема да отвори простор да се унапредуваат овие состојби.“

Г. Борче Мирчески, претседател на Здружението на судска администрација, сугерираше дека кога се зборува за реформите во правосудството, нормално е да се помислува и да се работи на реформите кои се однесуваат на судиите и судството во целина, но малку место се остава за реформите кои се однесуваат вработените во судската администрација, а „за реформите да бидат успешни, мора да се води сметка и за другите вработени во судството, и за тоа како треба врз нив да влијаат овие реформи коишто се стремиме да ги спроведеме во судството.“ Тој се осврна на законската регулатива во однос на судската администрација. Според него, Законот за судска администрација, донесен во 2014 година, е донесен во една нетранспарентна и скратена постапка, којашто подразбира исклучување на било какви дискусии, амандмани и анализи за поквалитетни законски решенија.“ Тој препорача дека вклучувањето на засегнатите страни е битно заради обезбедување што поголем квалитет на законските решенија, односно „неслучајно треба да биде ангажирана експертската јавност, да бидат консултирани оние на коишто се однесува тој закон и нормално во поново време и независните организации коишто не можат да бидат исклучени од една ваква активност.“

На ваквите констатации се надоврза и **г-а Антоанета Димовска, активен судија и потпретседател на Здружението на судии,** која започна со зборовите „не знам како се најдовме во оваа ситуација, од одење по една нагорна линија, наеднаш да се најдеме во фаза на слободен пад, најверојатно лека полека и наеднаш почнавме да пропаѓаме.“ Таа се согласува со констатациите на Ристова и Калајџиев дека всушност повеќето

судии се чесни, при што „отсутствува анализа на нашите конзументи, граѓаните, кои имале пристап до судовите и си отишле задовлни и така треба и да биде.“ Оттаму, многу добри работи се анулираат со една лоша работа, а свесни сме дека има и многу лоши работи. За Димовска, почетокот е граѓанинот. Во тој контекст „за да имаме добро правораздавање, треба да имаме стручни судии, ама пред сè судии со интегритет.“

Панел IV – Темелни права

Г-а Силва Пешиќ, советник за човекови права на постојаниот координатор на Обединетите Нации, на панелот за темелните права, во својот вовед потсети дека темелните права “тоа се правила за живот во достоинство и слобода” и дека тој факт често се заборава. Втор дел што сите го забораваат вклучително и професионалците, меѓутоа за жал и граѓаните, е дека „сите сме луѓе, човечки суштества и имаме права.“ Недостасува чувството на познавање и препознавање на значењето на правата во едно општество. Во продолжение на нејзиното излагање, г-а Пешиќ потсети “концептот на човекови права е многу романтичен концепт”, меѓутоа она што треба да се има предвид е тоа дека се работи за универзални правни гаранции, гаранции коишто со себе носат законски обврски, пред сè кон државите”.

Г-а Уранија Пировска од Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија ги претстави заклучоците и препораките од Анализата во сенка за Поглавјето 23.

Г-а Билјана Бејкова од НВО Инфо Центар (проект „Има ли слобода на изразување во Македонија?“), укажа дека генералниот заклучок се однесува на тоа дека Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета, како таков не ја исполни својата цел, односно „можеби ја декриминализираше навредата и клеветата, но од друга страна дел од одредбите и начинот на кој што се спроведува, во принцип претставува дополнителен механизам за загрозување на слободата на изразување во РМ.“

Г. Кире Василев од Самостојниот синдикат на новинари на Македонија (проект „(Не)почитувањето на работните права во медиумите“), ги претстави препораките кон синдикатите: подобрување на соработката со фондациите, невладините и активистичките организации; вмрежување со меѓународните синдикати со цел градење на солидарна поддршка; зголемување на бројот на стручните анализи и литература поврзана со работничките права и заменување на старите пасивни форми со проактивни форми на делување.

Г-а Наташа Бошкова, од Коалицијата „Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници“ (проект „Анализа на ефикасноста на механизмите за заштита од дискриминација на маргинализираните заедници на локално ниво“) укажа на тоа дека државата мора да обезбеди почитување на основните права и слободи и обезбедување на заштита од дискриминација на сите нивоа. Се подвлекува фактот дека недостасуваат податоци за функционирањето на механизмите за заштита од дискриминација на локално ниво. Генералните препораки за сите три општини во кои е спроведено истражувањето се: обезбедување на средства за Координаторот за еднакви можности; планирање и спроведување на активности за заштита од дискриминација на маргинализираните заедници; вклучување на здруженијата и маргинализираните заедници во работата на општината преку свои иницијативи; зголемување на бројот на претставки до Народниот правобранител; преземање мерки за елиминирање на вознемирувањето во училиштата како и организирање на обуки.

Г-а Санија Бурагева, Здружение за еднакви можности „Еднаков Пристап“ (проект „Анализа на примената на Законот за бесплатна правна помош вклучително и анализа (cost-benefit analysis) на трошоците за негово спроведување со посебен фокус на родовиот аспект“), смета дека се потребни дополнителни напори и вклучување на релевантните институции и организации за спроведување на

законската регулатива, унапредување на координацијата помеѓу вклучените субјекти во системот за БПП, како и поефикасно и потранспарентно обезбедување пристап до социјално ранливите групи. Исто така, потребни се и повеќе обуки за сите засегнати страни вклучени во системот за БПП, обезбедување повеќе средства во Буџетот и покренување иницијатива за измени и дополнувања на Законот за бесплатна правна помош заради олеснување на процедурите за негово спроведување.

Г. Стевчо Биноски, Здружение Центар за стратегии и развој ПАКТИС Медиа: (проект „Систем на алтернативни мерки со посебен осврт на состојбата на имплементација во Општина Прилеп“) ги истакна следниве препораки: активен придонес на државата и институциите за поголема афирмација на системот за алтернативни мерки за остварување на целосните ефекти од нив и зголемување на сериозноста и одговорноста кон овие санкции; актуелизирање на предностите кои ги нуди системот на алтернативни мерки, кај стручната и пошироката јавност со цел прифаќање на алтернативните мерки од страна на граѓаните во пракса и нивно активно учество во ресоцијализацијата на осудените; и креирање систем каде ќе бидат прикажани сите институции, претпријатија и организации, со определените места и услови кои ги поседуваат, а каде осудените ќе можат да ја извршуваат општокорисната работа.

Г-а Ивана Драгшиќ од Здружение за активизам, теорија и уметност-Скопје (проект „Новите улици во Скопје и темелните права на граѓаните“) истакна дека „голем дел од проблемите имаат едноставно решение, а во моменталната политичка состојба во Македонија, тоа често зависи од волјата на носителите на јавни функции или од пазарно-ориентираната понуда на јавниот тендер.“ Понатамошната адаптација и употреба на реконструираниите улици, исто така, зависи и од навиките, нивото на сообраќајна култура и свест кај граѓаните. Сепак, безбедноста на населението, учесниците во сообраќајот, а особено оние со посебни потреби, не треба да бидат предмет на наддавање и преговарање, туку предмет на прецизна законска рамка, со јасни и аргументирани правила и стандарди за програмирање на јавниот простор.

Дискутанти во панелот Темелни права:

Г-а Нора Алити, пратеник во Собранието на Република Македонија, истакна дека со бојкотот на Собранието од страна на опозицијата која во 2015 прерасна во институционална криза предизвика „апатична недоверба кон независните институции, со криза околу сигурноста и мирот и лошиот економски амбиент, што за жал се закануваат и влијаат на темелните права на човекот“. Според неа, не може да има реформи без Собрание кое нема потполна моќ, која непотполност не е само поради отсуството на опозицијата од Собранието туку и „поради фактот што не ја исполнува во целост улогата на надгледувач“.

Д-р Осман Кадриу, универзитетски професор, на панелот за темелни права, започна со две прашања, едното за фундаменталните права кои ги гарантира Уставот и другото за тоа кој е пристапот на јавните политики за нивна практична реализација. Според него, нашиот Устав припаѓа на групата на демократски уставни во светот, кој во својот нормативен дел ги гарантира, ги одредува и ги санкционира темелните права. Уставот обезбедува правни механизми и инструменти за реализација на темелните права во праксата. Апелот кој тој го упатува е граѓанските организации да продолжат со своите активности бидејќи „патот до решавање на кризата е тежок и полн со пречки, но сепак ќе опстоиме со надеж дека нашите планови и програми ќе се реализираат.“

Д-р Симонида Кацарска од Институтот за европска политика, смета дека тоа е така затоа што и самата ЕУ внатре ги развива овие права на начин на кој што тие влегуваат во самиот правен поредок на ЕУ. Честопати, темелните права се за надворешна употреба, односно за земјите кои што пристапуваат во ЕУ, а не и за самите земји-членки. Поради тоа, во начинот на кој што Европската унија пристапува кон ова прашање постои неконзистентност, некои прашања се појавуваат една година, а потоа немаме следење на истото

прашање во текот на годините. Комисијата честопати влече од меѓународните инструменти, како на Обединетите Нации така и на Советот на Европа. Д-р Кацарска укажа дека “темата ќе се менува од година во година, ќе се менуваат одредниците, но подобро е сами да си ги утврдиме тука и да ги поставиме добро, така поголема е веројатноста дека и Европската комисија понатаму ќе ги превземе, отколку да ги добиеме.”

